

Naši jubilanti

Akademik Vladimír Zoubek osemdesiatročný

Jubileum, akým sú osemdesiatiny (V. Zoubek sa narodil 23. septembra 1903 v Heřmanovom Městci), je vhodnou príležitosťou zamyslieť sa nad prínosom vedca, ktorý takmer polstoročia vplýval na vývoj geologického myslenia nielen o Českom masíve, ale aj o Karpatoch. Je to vzácna príležitosť aj preto, že ide o posledného z heroickej skupiny českých geológov, ktorej pripadla úloha sformovať prvú modernejšiu prikrkovú koncepciu stavby Západných Karpát. Navyše postavenie jubilanta v tejto skupine je osobitné vo viacerých smeroch.

Už v ranom období geologickej činnosti pripadla jubilantovi mimoriadne ťažká úloha pracovať v karpatskom kryštaliniku, v málo známych útvaroch a s nejasným vzťahom k mezozoickým masám.

Príspevky mladého V. Zoubka (1931a, b), v dnes už klasickom zborníku *Quide des excursions dans les Carpathes occidentales*, ktorý vyšiel pod redakciou A. Matějku a D. Andrusova pri príležitosti III. zjazdu Karpatsko-balkánskej asociácie ČSSR, prezradili jeho nevšedný talent, všestrannú vedeckú prípravu, ale aj vhodné zameranie usmernené (veľkým „režisérom“ prof. dr. Radimom Kettnerom) na zložité kľúčové terény. Také sú práce o exotických obliakoch z konglomerátov senónu a paleogénu bradlového pásma, ale najmä práca o geológii Vepra z okolia Podbrezovej, v ktorej poukázal na výrazné uplatnenie sa alpínskej diaforézy v zónach severného veprika a preukázal koreňové zóny spodného subtatranského prikrovu.

Po desiatich rokoch systematickej práce

v karpatskom kryštaliniku predložil V. Zoubek (1936) prvú modernú syntézu, opierajúcu sa o podrobné geologické mapy z Vepra v Nízkych Tatrách a z Malých Karpát, ktoré sám zostavil, ale aj o poznatky z ostatných jadrových horstiev, čím odstránil zaostávanie československej geológie v dôležitom úseku Karpát. Táto práca a ďalšie z tridsiatych rokov sa stali východiskovými pri riešení radu závažných otázok, ako je rozsah alpínskeho prepracovania kryštalinika, rozdiely v charaktere metamorfizmu jednotlivých zón, rozdiely v type a rozsahu granitizácie, rozloženie koreňových zón pripovrchových prikrkov a ich väzba na jednotlivé zóny kryštalinika.

Osobitne názorne vystihol zonárny charakter karpatského kryštalinika vo Vepri vyčlenením štyroch základných pásiem — jednotiek s odlišným typom migmatitov aj metamorfítov. Základné závery V. Zoubka o členení jednotiek (ľubietovské, krakovské, Kráľovej hole a kohútске pásmo s radom subpásiem) platia dodnes.

Prenikol do podstaty veporického, ale aj tatrického kryštalinika, a preto mohol nastoliť rad dodnes živých problémov a zaujať k nim stanovisko. Ide napr. o: rozsah diferenciácie granitoidnej magmy, a to včítane gabroidných dioritov v bratislavskom a Ľubietovskom masíve; postavenie porfyrických granitov a granodioritov prašivského typu — pripisoval im genetickú väzbu s osobitnou intrúziou; a význam ortorúl v stavbe metamorfného plášťa Ľubietovského masívu.

Pri stanovovaní veku v podstatnej časti kryštalinika zdanlivo podliehal časovým prú-

dom (zaraďoval ho do staršieho paleozoika a neskôr do proterozoika). Lenže čas nás aj v tomto prípade presvedča o progresívnosti prístupu, o potrebe zmien v náhľade na najzákladnejšie otázky, dôležité na kryštalizáciu novej kvality, nových pohľadov, a to nielen na vek horninových komplexov, lež aj prejavov geologických procesov.

V. Zoubek venoval osobitnú pozornosť členeniu granitoidných komplexov podľa ich zloženia, ale aj postavenia. S jeho menom sú späté klasické typy, veporský, síhliansky, hronečocký, synkinematický typ granitoidov Kráľičky, muránske žuloruly, mikrogranity, granitoporfýry a granodioritové porfýry kraklovského pásma, ale aj bratislavský a modranský typ. Cez poznanie odlišností týchto a ďalších typov vedie cesta k pochopeniu zložitosti nielen stavby, ale aj formovania kôry s jej odlišnosťami v jednotlivých zónach. A smer takej cesty svojimi prácami V. Zoubek v karpatskom kryštaliniku vytravoval.

V. Zoubek ako jeden z mála chápal karpatské kryštalinikum ako neoddeliteľnú časť, starší, ale obnovený základ alpínskej stavby Karpát. Dospel k tomu cez poznanie tektonického štýlu kryštalinika s osobitosťami, ale aj väzbami k mezozoiku. Vyčlenením viacerých digitácií v čelovej časti kraklovského pásma (Zoubek in Máška — Zoubek, 1960) i poznaním vrásy Markušky (Zoubek — Snopko, 1953) urobil dôležitý krok od autchtónneho poňatia veporického kryštalinika k novej koncepcii s prikrivmi.

Veľkosť V. Zoubka je nielen v tom, že prekročil rámec koncepcie svojej generácie a postrehol ustrnutosť a priúzkosť jej niektorých princípov. Preto sa neskôr zaradil do čelného radu stúpcov revízie staršej koncepcie (Máška — Zoubek, 1960) hľadaním nových typov štruktúrnych fenoménov, takých, akými sú antiklinoriá, synklinoriá.

Väčšina prác V. Zoubka z Karpát bola aspoň predzvesvou čohosi nového, závažného.

Viaceré práce sa v pravej hodnote ukázali až po dlhšom čase. Napr. zistenie glaukofanických hornín v súbore exotických zlepenčov a pestrých žúl v bradlovom pásme nadobudlo pravý význam až po polstoročí, a to vďaka novej globálnej tektonike.

Vyzdvihnutím dôležitosti epimetamorfných sérií v kryštalickom jadre Malých Karpát a epimetamorfného typu kryštalinika v podloží bradlového pásma (stanoveného z obľákového materiálu vrchnokriedového zlepen-

ca) pri zonárnej stavbe kryštalinika pripravil cestu k poznaniu diferenciácie kôry pri formovaní štruktúrno-faciálnej členitosti mezozoickej geosynklinály.

Ako zakladateľská osobnosť sa V. Zoubek do histórie karpatskej geológie zapísal dielom, ktoré nastolilo problémy a dlho bude provokovať k odpovedi na rad v každej dobe aktuálnych otázok. Táto vzácna jubilantova vlastnosť pramení:

a) Z intimného, precízneho poznania geologickej stavby vo vybraných „kľúčových“ miestach až po hranicu „splynutia“ s tajmi prírody. Odrážajú to jeho v mnohom takmer nedosiahnuteľné podrobné geologické mapy, presné, a hlavne zachycujúce iba ťažko postihnuteľné, a predsa významné odlišnosti, mapy nabité podnetmi. Územia zložitej stavby ho priťahovali a mal priam vycibrený cit pri ich výbere na detailné spracovanie.

b) Z kombinácie terénneho a regionálneho výskumu s laboratórnym výskumom. Priam príkladné je u neho zapojenie petrografie a petrológie, neskôr aj štruktúrnej geológie do riešenia závažných geologických problémov.

c) Zo stálej konfrontácie získaných poznatkov s najnovšími teoretickými prúdmi pri spájaní regionálneho výskumu s tematickým. Vďaka tomu má v našej karpatskej geológii prvenstvo v uplatňovaní iniciálnych aj subsekventných vulkanitov ako význačných ukazovateľov, smerníkov vývoja a určovateľov členitosti geosynklinály; členení magmatitov na vysokoorigénne a postorigénne; rozlíšení viacerých typov metamorfítov pri osobitnej pozornosti metamorfovanému mezozoiku; vyzdvihnutí významu tektonických štýlov s vyčlenením hlbinného a povrchového štýlu; upriamení pozornosti na vzťahy štruktúrnych fenoménov a zrudnenia; vo vyčlení a zvýraznení významu radu smerných zlomov regionálnejšieho významu (čertovická, pohorelská, muránska, lubenícka línia).

Význam V. Zoubka ako vedúcej osobnosti čs. geológie osobitne výrazne dokladajú geologické mapy ČSR 1 : 200 000. Bol ich hlavným iniciátorom, hlavným redaktorom, autorom kryštalinika kľúčových listov. Toto veľkolepé dielo čs. geológie sa zapísalo zlatými písmenami do histórie našej aj európskej geológie, a to najmä vďaka metodologickej progresívnosti.

Generálne mapy predstavujú podľa jednotnej legendy v krátkom časovom úseku

spracované výsledky podrobnejších máp z celého štátneho územia. Ich osobitosťou a prednosťou je generalizácia, ale s vyzdvihnutím významu poznatkov z „kľúčových“ území pri plnom spájaní analýzy so syntézou.

A v tejto priam historickej etape sa V. Zoubek prejavil nielen ako bystrý, ostrý antlytik, ale aj ako dirigentská osobnosť s nadaním predovšetkým pre jemnú syntézu. Vďaka takémuto prístupu a nevšednej, pre vedecký rozvoj takej prepotrebnej tvorivej atmosfére predstavuje obdobie zostavovania „generálok“ epizódu, žiaľ, nie dlhú, vedeckého pokroku v histórii našej geológie.

V. Zoubek po „generáľkovom“ období vplýval a až podnes výrazne vplýva na vývoj názorov o karpatskej geológii, najmä kryštalinika, a to hlavne svojimi štúdiami o čs. proterozoiku a ďalšími medzinárodnými akciami.

S nadobúdaním širších európskych aj celosvetových dimenzií Zoubkovej osobnosti sa prejavil jeho vplyv pri včleňovaní našej geológie do širšieho rámca, a to prostredníctvom medzinárodných geologických a tektonických máp a programov. Z pohľadu Západných Karpát prichodí osobitne vyzdvihnúť Problémovú komisiu IX akadémií socialistických krajín, ktorej je zakladateľom,

prvým predsedom a jedným z hlavných formovateľov jej cieľov a programu. Tým významne prispel k možnosti širšej prezentácie výsledkov našej geológie, ale aj k jej konfrontácii so svetovou geológiou.

Pri tejto príležitosti s poviťkom kvituje jeho veľkú pomoc pri realizácii diela Tectonic map of the Carpathian Balcan system and adjaceant areas, hlavne pri jej širšom medzinárodnom napojení (cez UNESCO).

Akademik V. Zoubek je nielen zakladateľom modernej geológie kryštalinika, podnes jej najlepším znalcom, ale rad slovenských geológov v ňom vidí aj svojho učiteľa, usmerňovateľa metodického postupu, stroju výskumných námetov, ale aj organizátora vedy, ktorý bol dlhé roky pri kormidle (alebo blízko neho) našej geológie. Ani túto stránku činnosti V. Zoubka nechceme obísť; stála nie menej námahy ako vedecká práca a na nesporne prudkej ceste prispela k rozkvetu československej geológie.

Za rozsiahlu prácu, ktorú akademik V. Zoubek pre rozvoj našej geológie vykonal, mu srdečne ďakujeme, tešiac sa na jeho ďalšie vedecké práce a nové podnety. Zo srdca mu želáme zdravie a tvorivé sily, aby jeho prislovečný optimizmus ešte dlhé roky neutíchal.

Michal Mahel

Na päťdesiatiny RNDr. Miroslava Slavkaya, CSc.

Narodil sa na severnej strane Levočských vrchov v Brezovici nad Torysou 22. júla 1933. Po päťročnom štúdiu na prešovskom gymnázii sa v ňom prebudil záujem o prírodné vedy, takže maturoval už na

priemyselnej škole banickej a geologickej v Spišskej Novej Vsi (1955).

Základné odborné vedomosti začal uplatňovať na pracoviskách Geologického prieskumu, n. p. (vtedajší Západoslovenský rudný prieskum), vo funkcii kolektora, pomocného geológa, úsekového geológa a geológa. Po úspešnom absolvovaní Prírodovedeckej

fakulty Univerzity Komenského v Bratislave (1965) pracoval ako samostatný geológ, vedúci geologickej oblasti Košice (1970) a od 1. apríla 1974 ako geologický námestník podnikového riaditeľa. Po splnení podmienok rigorózných skúšok a odhájení rigorózne práce 1970 získal titul doktora prírodovedy. V štúdiu pokračoval na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave a po obhájení kandidatskej dizertačnej práce roku 1981 získal vedeckú hodnosť kandidáta geologických vied.

Počas pôsobenia v Geologickom prieskume pracoval na rozličných problémoch. Najčastejšie to boli ložiská farebných kovov (Jasenie, Husárka, Lomnista, Poniky, Lubietová, Špania dolina a i.), geologické mapovanie a vyhľadávanie nerastných surovín (južná časť Vtáčnika, južná časť Žiaru, okolie Kokavy nad Rimavicou, širšie okolie